

TED ANKARA KOLEJİ VAKFI ÖZEL LİSESİ

A1 DERSİ UZUN TEZİ

“YAKUP KADRI KARAOSMANOĞLU’NUN “YABAN” VE “ANKARA” ROMANLARINDA “AYDIN” İLE “HALK”IN TOPLUMSAL OLAYLARA BAKIŞ AÇISINDAKİ FARKLAR”

Rehber Öğretmen: Tülay Cenik Akfırat

Öğrencinin Adı: Onur Lami

Öğrencinin Soyadı: Yalman

Öğrencinin Numarası: D1129086

Sözcük Sayısı: 3898

Araştırma sorusu: Yakup Kadri Karaosmanoğlu’nun “*Yaban*” ve “*Ankara*” romanları çerçevesinde “aydın” ile “halk”ın yapıtlara konu olan toplumsal olaylara bakış açısındaki farklar nelerdir ve nasıl ele alınmıştır?

ÖZ (ABSTRACT)

Uluslararası Bakalorya Programı bitirme tezi olarak hazırlanan bu çalışmada, Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun *Yaban* ve *Ankara* romanlarında kurgulanan “aydın” ve “halk”ın toplumsal olaylara bakış açısındaki farklılıklar incelenecektir.

İncelenmek üzere *Yaban* ve *Ankara*'nın seçilmesinin sebebi, toplumsal değişme süreci bağlamında, aydınla köylüyü karşılaştıran ilk romanın *Yaban* olması ve *Yaban*'da işlenen tezin *Ankara* romanında uygulama alanı bulmasıdır. Zaman ve tema bakımından birbiriyle kesişen ve birbirinin devamı gibi yazılan bu iki yapıt, Kurtuluş Savaşı'ndan Cumhuriyet sonrasına kadar uzanan geniş bir tarih diliminin içinde yaşanan değişimi anlatır.

Tezin ön çalışması olarak yapıtlar ayrıntılı biçimde okunmuş, konuyla ilgili kaynaklardan, gerekli araştırmalar yapılmıştır.

Tez “Aydın ile Halk Arasındaki Uçurumun Nedenleri” başlığı altında iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde her iki yapıtta da Kurtuluş Savaşı karşısında aydının ve halkın tutumu, ikinci bölümde de, aydının çözüm arayışları ele alınmıştır.

İki romanın çevresinde, aydın ile halkın arasındaki farklılaşmaya ve karşılıklı yabancılaşmaya yol açan etmenler, iki kesim arasındaki farklı yaşam tarzları, dünya görüşleri, birbirlerini anlamaya çalışmaya yönelik hoşgörünün olmaması ortaya çıkmıştır. Söz konusu iki kesim arasındaki uçurumun giderilmesinin de önemli olduğu sonucuna varılmıştır.

Sözcük Sayısı: 171

İÇİNDEKİLER

1. GİRİŞ.....	4
2. “AYDIN” İLE “HALK” ARASINDAKİ UÇURUMUN NEDENLERİ.....	5
2.a. Kurtuluş Savaşı Karşısında Aydın ve Halkın Tutumu.....	8
2.b. Aydın Çözüm Arayışları.....	12
3. SONUÇ.....	16
4. KAYNAKÇA.....	18

Araştırma sorusu: Yakup Kadri Karaosmanoğlu’nun “*Yaban*” ve “*Ankara*” romanları çerçevesinde “aydın” ile “halk”ın yapıtlara konu olan toplumsal olaylara bakış açısındaki farklar nelerdir ve nasıl ele alınmıştır?

1. GİRİŞ

Kendini “aydın” olarak gören ya da öyle adlandırılanların toplumdaki diğer kesimlere, genel bir anlatımla “halk”ı yabancılaşmaları birçok edebiyat yapıtına konu olmuştur. Bu çalışmada, anılan “sorun”un, Yakup Kadri Karaosmanoğlu’nun iki romanında, *Yaban* ile *Ankara*’da, Kurtuluş Savaşı dönemi ile Cumhuriyet’in ilk yirmi yılı bağlamında nasıl ele alındığı incelenecektir.

Bu yabancılaşmanın *Yaban* ve *Ankara*’da nasıl ele alındığının incelenmesi, söz konusu iki romanın Kurtuluş Savaşı ve Cumhuriyetin ilk yılları, yani kuruluş sürecini ele alması açısından önemli görülmektedir.

Ayrıca, incelenmek üzere söz konusu iki romanın seçilmesinin nedeni, toplumsal değişme süreci bağlamında, “aydın”la “köylü”yü –daha geniş tanımıyla da “halk”ı- karşılaştıran ilk romanın *Yaban* olması, *Yaban*’da işlenen tezin *Ankara*’da uygulama alanı bulmasıdır. Zaman ve tema bakımından birbiriyle kesişen ve birbirinin devamı gibi yazılan bu iki roman, Kurtuluş Savaşı’ndan Cumhuriyet sonrasına uzanan geniş bir tarih diliminde yaşanan değişimi ve toplumdaki değişik kesimlerin bu değişime karşı aldıkları tavırları anlatmaktadır.

Aydın ile halk, köylü ile kentli arasındaki kopukluğu işleyen *Yaban*’da, Birinci Dünya Savaşı’nda tek kolunu kaybeden ve dünyadan elini eteğini çekmek üzere, sevdiği emir eri Mehmet Ali’nin peşine düşerek Haymana Ovası’nda, Porsuk Çayı kıyılarında bir köye yerleşen eski yedek subay bir “aydın”, Ahmet Celal odak figürdür. İstanbul’un bozulmuş düzeni, bir “aydın” olarak Ahmet Celal’i eski emir erinin köyüne götürür. Ahmet Celal, İstanbul’u işgal eden yabancılardan kaçıp bu köye yerleşmiştir. Ahmet Celal’in kaçışının bir diğer sebebi de tek kolunu kaybetmiş yarım bir insan olarak İstanbul’da yaşayamayacağı düşüncesidir. “...*Ta ki, kendi kanımdan, kendi canımdan bu insanların içine karışayım, onunla haşır neşir olayım, onda kimsesizliği unutayım diye...*” (*Yaban*, 20). Ahmet Celal’in üç yıl süreyle köyde tanık olduğu olaylar sıralanırken, arka planda da tarihsel bir gerçeklik, Kurtuluş

Savaşı, yansıtılır. Romanın kurgusunda, ilerleyen bölümlerde, Kurtuluş Savaşı önem kazanır ve aydın ile köylü arasında açılan uçurumun asıl nedeni olarak önemli bir rol oynar.

Sözü edilen uçurumun genişliği, köylünün Kurtuluş Savaşı karşısındaki tutumuna bağlıdır. Başlangıçta sadece bir “yaban” olarak gördükleri Ahmet Celal’in Kurtuluş Savaşı’ndan yana aldığı tavır aralarındaki uçurumu daha da genişletir, onu “düşman” olarak görmeye başlarlar; gerilim sürekli büyür, doruğa ulaşır.

Bağımsız bir roman olmakla birlikte bir anlamda *Yaban*’ın zaman içindeki uzantısı olarak da görülebilecek olan *Ankara* ise, *Yaban*’ın kahramanı Ahmet Celal’in, düşman ordusu Ankara’ya 70 km yaklaştığında, tutmakta olduğu deftere yazdığı gibi “...*Ankara bir son değil, bir başlangıçtır...*” (**Yaban, 164**). Böylece yazar, romanın bitmediğini, hatta daha yeni başladığını anlatarak bir süre sonra yazacağı romanı da okura duyurmaktadır: *Ankara, Yaban*’ın içinden doğmuştur. *Yaban*’da eleştirilen aydınların ve halkın *Ankara*’da farklı kimliklere büründüğü görülür. Romanının odak figürü Selma Hanım’ın çevresinde gelişen olaylarda, Ankara’nın ve kişilerin geçirdiği değişim ve dönüşümler izlenir. Yazar, birinci bölümde “Kurtuluş Savaşı Ankarası”nı, ikinci bölümde “Cumhuriyetin ilanını, kuruluş dönemini ve yozlaşma sürecini”, üçüncü bölümde ise “düşlenen ideal toplum, ülke, insanı” anlatmaktadır. Her bölümde önemli rol oynayan, İstanbul’dan Ankara’ya taşınan, Ankara’daki zor yaşam koşullarına rağmen burada yaşamayı seçen, Milli Mücadele sürecinde cephe gerisinde hemşirelik yapan, aydın kadın kimliğiyle karşımıza çıkan Selma Hanım ile yine bir başka aydın, gazeteci/yazar Neşet Sabit, Kurtuluş Savaşı’ndan Cumhuriyet sonrasına kadar geçen zamanı gözlemleyen, Cumhuriyet’in değerlerini doğru olarak benimseyen aydınları temsil etmektedirler.

2. “AYDIN” İLE “HALK” ARASINDAKİ UÇURUMUN NEDENLERİ

Türkiye Cumhuriyeti’nin kurulmasından önce Osmanlı İmparatorluğu’nun içinde bulunduğu koşullar halk ve aydın üzerinde derin izler bırakmıştır. Her iki yapıt da bu tarihsel süreçle beslenmiştir. Osmanlı İmparatorluğu, 1900’lü yılların ilk çeyreğine, Osmanlı coğrafyasının değişik yerlerinde yaşanan iki büyük savaşı sığdırmıştır: Balkan Savaşları ve Birinci Dünya Savaşı, özellikle de Çanakkale Savaşı. Bu savaşların sonucu, sürekli toprak kayıpları ve sayılamayacak büyüklükte can kaybı olmuştur. Kısacası, “halk” yorgun, bıkkın ve moralsizdir. Nitekim yapıtlarda ele alınan köylü ve halk, “savaş”, “askerlik”, “cephe” vb

sözcükleri duymak istememektedir; böyle bir ortamda başlatılan “Kurtuluş Savaşı”na karşı da ilgisiz bir tutum içindedir. Bunlara şaşırان Ahmet Celal, çevresindekileri heyecanlandırmak amacıyla, düşmanların tutumunu ve Kurtuluş Savaşı’nı anlatır; aldığı karşılık açıktır: “*Beyim, Allah vere de, bizi tekrar askere almasalar...*” (Yaban, 27). Bunu söyleyen, Ahmet Celal’in emir eri, Çanakkale Savaşı’na katılmış olan Mehmet Ali’dir, tıpkı köyün geri kalanı gibi yılgın ve yorgundur; tek kaygısı, ne olursa olsun bir daha askere gitmemektir.

“- *Beyim, bizi gene askere alacaklar mı?*

- *Olabilir.*

- *Nasıl olabilir, beyim? Bizi terhis etmediler mi?*

- *Ettiler ama, düşmanlarımız terhis filan dinlemiyor. Bak, şuracığa kadar geldiler. Biraz kulak verseydik top seslerini duyacaktık. Düşman askerleri şu tepenin ardından görünürse, elin kolun bağlı durabilecek misin? Gelip de, senin evini, köyünü yakıp yıkarken, çoluk çocuğunu dipçikle itip dürterlerken, bir köşede karı gibi, büzülüp duracak mısın?*

- *Yok, beyim, buraya kadar geleceklerine aklım ermez.*

Onu artık hiç tanımıyorum. Benim eski erimle bunun arasında artık hiçbir ilişki yok.”(Yaban, 41)

Ahmet Celal’in algısı ve kaygısı bir zaman birlikte mücadele ettiği emir erinden farklıdır. Birbirlerinin gerçeklerinden habersizdirler ve üstelik birbirlerini anlamak için çaba da harcamazlar. Bu onların birbirlerini “yaban” olarak tanımlamalarına sebep olur.

Aydın ve halk arasındaki uçurum, yaşam biçimlerini algılayamamakta somutlanmaktadır. “Aydın”, “halk”ın yaşam biçimini garipsemekte, “halk” da “aydın”ın yaşam biçimini anlayamamaktadır. Bu ikilem *Yaban*’da Ahmet Celal’in, Mehmet Ali ile konuşmasında şu şekilde verilir:

“*Mehmet Ali önce inkâr etmek istiyordu; sonra kendisini tutamıyor; baklaları, birer nasihat halinde, ağzından çıkarıyordu:*

- *Beyim, her gün traş olmayıver.*

- *Beyim, bu dağın başında sabah akşam dişlerini fırçalamak neyine gerek.*

- *Beyim, bizde saçlarını kadınlar tarar.*

- *Beyim, geceleri, sabahlara dek mırıl, mırıl ne okuyup duruyorsun? Seni büyü yapar sanırlar.”* (Yaban, 21)

Ankara’da da benzer bir yabancılık söz konusudur. Roman, İstanbul’da yetişmiş, iyi bir eğitim almış Selma Hanım’ın eşiyle birlikte Ankara’ya gelmesiyle başlar. Ankara’ya gelmesi Selma Hanım için bir farkındalık içermez. Tanımadığı bu kentle ilgili pek çok beklentisi ve hayali olan Selma Hanım, yerleştikleri Tacettin Mahallesi’ndeki yaşama uyum sağlamakta zorlanmaktadır. Geldiği günden beri buraya bir türlü alışamamakta, her şeyi ve herkesi

yadırgamaktadır. Ankaralı ve oldukça varlıklı biri olan ev sahibi Ömer Efendi'nin, evlerini ziyaretinden sonra Selma Hanım'ın ondan rahatsız olduğu dikkat çeker:

“ ... Selma Hanım, gene Ömer Efendi'nin zengin bir adam olabileceğine ihtimal veremiyordu.
'Geçenlerde,' dedi, 'buraya seni ziyarete geldiği akşam, o gittikten sonra sabaha kadar pencereleri açık bıraktım. Fakat, gene kar etmedi.'
Ve parmaklarının ucuyla burnunu tuttu.” (Ankara, 30)

Selma ve eşi Nazif, Ömer Efendi özelinde taşra olarak gördükleri Ankara'da yaşayan halkı geri kalmış ve görgüsüz olarak değerlendirmektedir ve onları eğitilmesi, “medeniyet getirilmesi gereken” varlıklar olarak görmektedir. Ömer Efendi ve çevresi ise onların bu üstten bakışından rahatsız olmakta, Selma ve Nazif'i “yaban” olarak değerlendirmektedir.

Nasıl Selma Hanım, Ömer Efendi gittikten sonra odadan kokunun çıkması için sabaha kadar pencereleri açık bırakmışsa, Ahmet Celal'in de köylülük hayatında katlanamadığı en büyük sorun temizliktir. Temizlik ve yemek işlerinin aynı tencerede yapılması Ahmet Celal'i rahatsız etmektedir.

Ahmet Celal köydeki yaşamı gözlemledikçe; bu insanları, neden gelişmediklerini anlamaya başlar ve bu konuda bir yargıya varır: İnsan çevresinin ürünüdür. “...Ve çevre değiştirilmedikçe, insanın değişmesine imkân yoktur. Bu küçük mülahazadan, Türkiye'deki yenilik ve Garpçılık hareketlerinin neden başarısızlığa uğradığı sorununa kadar çıkabiliriz.” (Yaban, 26). Ancak “çevrenin değiştirilmesi” hiç de kolay değildir. Çevrenin belirleyiciliği Ankara'da Selma Hanım'ın hizmetçisinden yakınmalarından anlaşılır. Selma Hanım'ın köylü hizmetçisi, mutfakta yemek yaparken kullandığı bir beyaz önlükle gelip yemek dağıtmaya başlar. Selma Hanım ve davetliler bu durum karşısında hayrete düşer ve Selma Hanım bu insanları yüzeysel bir değerlendirme ile aşağılar: “... Aman efendim, o kadar güç ki her gün saatlerce uğraşmak lazım geliyor ve bir işi yüz defa tekrar etseniz gene hatırında kalmıyor.” (Ankara, 69). Nazif Bey, karısının bu üstten bakan tutumundan dolayı onu eleştirir ve biraz da Selma Hanım'ın bu insanlara uyum sağlama çabası içine girmesi gerektiğini söyler. Selma Hanım ise ayak direr ve bu insanlara medeniyet getireceğine inanır.

“... Şimdiden İstanbul adetlerini yavaş yavaş unutmak lazım...'
'A, hiç de değil, ben onlara benzeyeceğime onlar bana benzemeye çalışsın. Biz, buraya medeniyet getiriyoruz. Hem canım, bu 'biz –onlar' lakırdısı da nedir? Hepimiz Türk değil miyiz?” (Ankara, 30)

Selma Hanım “hepimiz Türk değil miyiz?” derken bütünleştirici bir kimlik sergilemeye çalışsa da Ahmet Celal’in yaşadığı farkındalığa henüz ulaşamamıştır. O insanın yaşadığı çevrenin koşullarına bağlı şekillendiğinin farkında değildir. Bu nedenle de ayağı yere basmayan değerlendirmeler yapmaktadır.

2.a. Kurtuluş Savaşı Karşısında Aydın ve Halkın Tutumu

Kurtuluş Savaşı sürecinde verilen mücadelede aydın olarak tanımlayacağımız kesimin her iki yapıtta da daha duyarlı olduğu görülür. Halk ise yıllarca yoksulluk ve savaşla boğuştuğu için bu mücadelenin gerekliliğini anlamaktan uzaktır. Günlük sorunlar içinde boğuşan, düşünme, sorgulama becerisi kazandırılmayan halkın farklı bir tutum sergilemesi de beklenemez. Onların bu süreci anlamlandırması aydınlara göre çok daha zor olur.

Örneğin, *Yaban*’da Birinci İnönü Zaferi köyde hiç yankı bırakmadan geçer. Bu günlerde birkaç günlüğüne kasabaya giden Muhtar, köye birtakım haberler ve fikirlerle döner:

“... Ona göre, Kemal Paşa’nın açtığı yol, çıkmaz bir yolmuş. Hem de çok tehlikeli imiş. Çıkmaz bir yolmuş, çünkü padişah kendisi ile beraber değilmiş. Padişah, düşmanla çoktan barış yapmış. Sonra, ‘Avrupa’ diye bir kraliçe varmış. O işe karışmış. ‘Ben sizin müşkülünüzü hallederim,’ demiş.

Tehlikeli bir yolmuş. Çünkü... düşman yalnız İzmir’de çoğunup otururken, Kemal Paşa’nın ettiklerine kızıp daha ileriye varmış. Bursa’ya kadar gelmiş. Nihayet geçen gün, İnönü’ye dayanmış.”(Yaban, 41)

Muhtar gibi düşünen insanların düşünceleri karşısında Ahmet Celal zaman zaman öfkesini dile getirmekten çekinmez. Ancak bu öfke halkta bir yansıma bulmaz. Düşmanın köye çok yaklaştığı, çevresinin savaş alanı olduğu günlerin birinde, sık sık köy üzerinde gözükmeye başlayan düşman uçaklarına köylünün çok ilginç bir eğlence bulmuşçasına bakışını gören Ahmet Celal, kendini tutamayarak şu şekilde çıkışır:

“-Ayıptır. Düşman böyle seyredilmez, dedim.

Kümenin içinden bir ses:

- N’olacak, bize dokunmuyor ki, dedi.

Bunun üzerine, keyifleri bozulmuş insanlar gibi homurdanarak dağıldılar. İçlerinden yalnız Salih Ağa pabuçlarını sürükleyerek benden yana geldi. Sırtarak ve biraz da hışmımdan korkarak:

- Sen öyle diyon emme, bunların bize faydası oldu. Görmüyon mu, hiçbir yanda kargalardan iz kalmadı. Harman yerinde, tahılı hep yirlerdi.” (Yaban, 150)

Bana dokunmayan yılan bin yaşasın algısını benimseyen bu insanlar daha da ileriye giderek düşman işgalinin olumlu yönlerini ön plana çıkarırlar. Hatta bu işten çıkar sağlamayı bile amaçlarlar. Düşmanın köyü ilk işgalinde, her zamanki gibi Salih Ağa'nın para hırsı öne çıkar, çokça para kazanacağını sanarak saman ve arpalarını Yunanlılara verir. Bu nedenle olanlardan çok memnundur; bir vatan parçasının elden gidecek olması onu hiç ilgilendirmez. Ancak Yunanlılar “sonra ödeyeceğiz” diye Salih Ağa'nın ve köylülerin eline karşılığı hiçbir zaman verilmeyecek düzmece makbuzlar verirler. Düşman birkaç gün sonra daha ileri hatlara çekilip Ankara üzerine gidince Salih Ağa ile imam, belki bir şeyler koparabiliriz ümidiyle düşmana katılırlar. Gittiklerinin onuncu günü elleri boş olarak köye dönerler. Ahmet Celal, bütün tiksinsine rağmen bir umutla, bir şeyler öğrenebilmek için onlarla görüşmeye gider. Karşılaştığı tavır son derece saygısızca ve hatta düşmancadır:

“Salih Ağa, imamın sözünü kesti:

- Yok canım. O Türkçe bilen bana söyledi: ‘Birkaç gün sonra Ankara’dayız!’ dedi

- Birkaç gün sonra Ankara’dalar mı? Olamaz. Düz yolda gibi yürüye yürüye gitseler, gene varamazlar, dedim.

Salih Ağa, yüzüme düşmanca diyebileceğim bir hışımla bakarak:

- Sen görürsün, dedi.

- Ben ne göreceğim? Sen göreceğini görmüştün, işte. Samanını, arpanı yediler, bitirdiler. Seni önlerine takıp günlerce yürüttüler. Eline de beş para vermediler.” (Yaban, 165)

Ahmet Celal yaşananlardan sonra Milli Mücadele'nin yalnızca bir başlangıç olduğunun farkına varır. Asıl iş bundan sonra başlayacaktır. Halkın aydınlanması yeni baştan yaratılması gerekecektir.

“Eğer, bize zafer nasip olsa bile kurtaracağımız şey, yalnız bu ıssız topraklar, bu yalçın tepelerdir. Millet nerede? O henüz ortalarda yoktur ve onu bu Bekir Çavuşlar, bu Salih Ağalar, bu Zeynep Kadınlar, bu İsmailler, bu Süleymanlarla yeni baştan yapmak gerekecektir.” (Yaban, 153)

Değişen koşullara rağmen, köylülerin günlük yaşamlarında, kendi aralarındaki ilişkilerde bir değişiklik görülmezken, Kurtuluş Savaşı ön plana çıktıkça, köylülerin “aydın” Ahmet Celal’e bakışlarında bir değişiklik gözlenmektedir. Önceleri sadece aralarındaki köklü farklılıklar nedeniyle “yaban” gördükleri kişi, şimdi neredeyse düşmanları olmuştur: “... *Bu küçük halk kümesinin dili olsa, bana, ‘Evet düşman sensin!’ diyecektir. Zaten gözleri bunu söylemiyor mu? ... Nerede ise bütün bu olan işlerden beni sorumlu tutacaktır. Zira, bana karşı, öfke ve husumetlerini o derece artmış görüyorum.*” (Yaban, 151)

Aralarındaki uçurum o kadar ileri bir noktaya varmıştır ki, Yunan uçaklarından atılan propaganda kâğıtlarında yazan “Biz sizi Halife tarafından kurtarmaya geliyoruz” sözüne inanan köylü, Ahmet Celal’e inanmaz. Bu durum karşısında Ahmet Celal şunu düşünür: “...*Kurtarmak! Sizi kim kurtarabilir? Sizi gökten melekler inse kurtaramaz. Çünkü, sizi evvela sizden, kendinizden kurtarmak lazımdır.*” (Yaban, 150)

Yaban’dakine benzer bir aydın duyarlılığı *Ankara*’da da ele alınır. Selma Hanım’ın milletvekili Murat Bey’in evinde tanıştığı Binbaşı Hakkı Bey, Kuvayı Milliye’nin birçok zaferinde hizmeti olmuş, vatansever genç bir subaydır. Yenilik taraftarıdır. Tavır ve hareketlerindeki “Avrupalılık”, Batılı işgal kuvvetlerine düşman olmasına engel değildir.

Hakkı Bey, sadece Avrupa ile değil, Meclis’teki gerici milletvekilleriyle, “kara terör”le de savaşmak gerektiğini söyler. Hakkı Bey’den etkilenen Selma Hanım, Mustafa Kemal Paşa’nın sade evini gördükten sonra Kurtuluş Savaşı’nın bilincine varır; Hakkı Bey sayesinde hemşire olarak cephe gerisinde çalışmaya başlar. Artık o yalnızca bir ev kadını değil, toplumsal hedefi olan bir kadındır. Askerlere yardım eder, yaralarını sarar, acılarını paylaşır; artık Ankara sokaklarından tiksizmez, halktan insanları hor görmez.

Ankara’nın yerli halkı ise, *Yaban*’daki köylüler gibi savaşa karşı duyarsız davranmakta, düşmanın *Ankara*’ya çok yaklaştığı zamanlarda bile gündelik yaşamlarını sürdürmektedir. Savaşla tek ilgileri evlerinde duyulan bombanın “*Acep, bu bizim toprakların sesi mi, onlarınkinin mi?*” (*Ankara*, 90) diye tahmin etmektir. *Ankara*’ya atılan bombaların bazılarını duymamışlardır bile. Sakarya’dan gelen zafer haberleri bile onları heyecanlandırmaz.

Top seslerinin duyulması, düşman uçaklarının geçişleri, Selma Hanım'ın eşi Nazif Bey'in Ankara'yı terk etmeyi düşünmesine yol açar. Kocasının duyarsız ve korkak tutumu, Milli Mücadele'ye katılmaması, Nazif Bey'in tam aksine Binbaşı Hakkı Bey'in her geçen gün gözünde yükselen kişiliği, Selma Hanım'ın evliliğinin sonunu getirir.

Milli Mücadele sonrasında yaşananlar ise Ahmet Celal'in *Yaban*'da öngördüğü gibi Milli Mücadele'nin sadece bir başlangıç olduğudur. Bu sürecin sonrası *Ankara*'da ele alınır. Milli Mücadele'ye destek veren ancak bundan sonra çıkarlarının peşine düşen sözde aydınlar da eleştirilir.

Ankara'nın ikinci bölümünde, uzun savaş yıllarından sonra zafer kazanılmış, Cumhuriyet ilan edilmiştir. Selma Hanım da savaştan sonra emekli Binbaşı Hakkı Bey'le evlenmiştir. İlk bölümde Kuvayı Milliye kahramanı olan Hakkı Bey artık bir şirketin yönetim kurulu başkanıdır ve yavaş yavaş komisyon işlerine de karışmaya başlamıştır. Bir zamanlar Avrupa'ya karşı olan, milli değerlere bağlı, bütün ömrü cephede geçmiş Hakkı Bey, kendisini para ve güç sahibi olarak bulunca değişir. Balolarda, günlük yaşamında Avrupalı gibi olmak için çeşitli tuhafliklar yapan biri haline gelmiştir. Öyle ki, kitaplardan okuduğu ve artık Avrupa'da bile terk edilmiş görgü kurallarını uygulayarak kendisini gülünç duruma düşürmektedir. Ancak Cumhuriyet döneminde değişen, Avrupa özentisine kapılan tek insan Hakkı Bey değildir; milletvekili Murat Bey ile Şeyh Emin de değişmiştir. Murat Bey, Selma hanımın ilk eşinin okul arkadaşıdır. Cumhuriyet'in ilanından önce, *bütün ailesiyle beraber cana en yakın, en sempatik ve en halis insanlardan biri* olan Murat Bey, Cumhuriyet sonrası yıllarda, içine girdiği işlerin de etkisiyle *eski sadeliğini* tamamen kaybederek, bambaşka bir hayatın temsilcisi hâline gelir. 1922'li yıllarda milletvekili olan Murat Bey, yabancılarla komisyon işlerine girip sadece kendi çıkarlarını düşünen birine dönüşür. Amacıyla birlikte değer yargıları ve tarzı da değişen Murat Bey, arsa spekülasyonu ile zengin olur ve milletvekilliğinden ayrılır. Kavaklıdere'de bir konak inşa ettirir. *Asri görünmek* uğruna eşyalarını Avrupa'dan getirir ve evini zevksiz biçimde döşer. Murat Bey, kendisi gibi sonradan görme olmasınlar, acemilik çekmesinler diye çocukları için İsviçre'den de mürebbiye getirir.

En şaşırtıcı gelişme ise Murat Bey'in arkadaşı, *Meclisin en koyu mutaasıplarından* Şeyh Emin'de görülür. İlk bölümde, kadınlarla aynı ortamda bulunmaktan bile hoşlanmayan, İslami

kurallara bağılı Şeyh Emin, şimdi toplumda modern bir beyefendi olarak yer almak istese de bunu başaramaz. Bir baloda, kadınlarla el sıkışmak ve dans etmek isterken gülünç duruma düşer.

Yazar, bu figürler aracılığıyla verilen mücadelenin uzun soluklu olduğunu ve aslında çıkarlar söz konusu olduğunda birtakım değerleri içselleştirememiş insanların kim olursa olsun ülkesine uzak düşeceğini vurgular.

2.b. Aydının Çözüm Arayışları

Ahmet Celal, bir “aydın” olarak Anadolu’nun unutulmuşluğuna isyan eder ve bütün aydınlara kızar. Geri kalmışlıkları, düşmanlıkları, milliyetçiliğe karşı gösterdikleri kayıtsızlık için suçlanması gerekenler köylüler değildir; köylülerdeki bütün eksikliklerin sorumlusu aydınlardır:

“... Bunun nedeni, Türk aydını, gene sensin! Bu viran ülke ve bu yoksun insan kitlesi için ne yaptın? Yıllarca, yüzyıllarca onun kanını emdikten ve onu bir posa halinde katı toprak üstüne attıktan sonra, şimdi de gelip ondan tiksirmek hakkını kendinde buluyorsun. Anadolu halkının bir ruhu vardı, nüfuz edemedin. Bir kafası vardı; aydınlatamadın. Bir vücudu vardı; besleyemedin. Üstünde yaşadığı bir toprak vardı! İşletemedin. Onu, hayvani duyguların, cehaletin ve yoksulluğun ve kılığın elinde bıraktın.” (Yaban, 110)

Yukarıdaki alıntıda da görüldüğü gibi sorun belirlenmiştir ve yeni bir aydın tipinin hayali kurulmaya çalışılmaktadır. Bu yeni aydın, halkının ruhuna nüfuz edecek, kafasını aydınlatacak, vücudunu besleyecek, toprağını işletecek, halkı cehaletin ve yoksulluğun elinden kurtaracaktır. Halk toprak gibidir, ekmediysen biçemezsin, hasat edemezsin. *Yaban*’ın sonlarına doğru, Ahmet Celal de, düşman köyü yakıp yıkarken, köylüleri bağışladığını, çünkü onların hiçbirinin ne yaptığını bilmediğini düşünürken, kendini, aydınları suçlu bulduğunu bir kez daha hatırlatır:

“Eğer, bilmiyorlarsa kabahat kimin? Kabahat, benimdir. Kabahat, ey bu satırları heyecanla okuyacak arkadaş; senindir. Sen ve ben onları, yüzyıllardan beri bu yalçın tabiatın göbeğinde, herkesten, her şeyden ve her türlü yaşamak zevkenden yoksun bir avuç kazazede halinde bırakmışız. Açlık, hastalık ve kimsesizlik bunların etrafını çevirmiştir. Ve cehalet denilen zifiri karanlık içinde, ruhları, her yanından örülü bir zindanda gibi mahpus kalmıştır.” (Yaban, 181)

Ankara ’da ise, “Batılılaşma” görüntüsü altında bayağılaşan, devrimleri yanlış anlayan, kendi anladıkları biçimde uygulayan, halktan kopuk yaşayan insanlar eleştirilmektedir. Bu insanlar

için devrimler biçimden ve taklitten öteye geçmez. “...Bir Avrupalı gibi giyinip süslenmek, bir Avrupalı gibi dans etmek, bir Avrupalı gibi yaşayıp eğlenmek ve hele bu iddiada Avrupalılar nezdinde, Avrupalılar arasında muvaffak olmak bunlara büyük zafer kazanmak kadar ehemmiyetli görünüyordu.” (Ankara, 106)

Selma Hanım, bu insanların nasıl da bu kadar çabuk değiştiklerini izlemekte, Tacettin Mahallesi’nde ise bir değişiklik görmemekte ve içinde bulunduğu toplumun bunalımlarını da kendi içinde yaşamaktadır. Halkla aralarındaki uçurumun farkına varmaktadır. Devrimler, Ankara’nın sosyete kesiminin yaşayış tarzına, giysilerine yüzeysel olarak bazı değişiklikler getirmişse de halkın yaşamında hiçbir değişiklik yapmamıştır. Devrimlere karşı umursamaz tavır içindedirler; çünkü devrimler onların ruhunda bir etki yaratmamıştır. Ankara, zaferi kutlama adına balolar, davetler ve kokteyllerin birbirini izlediği bir yer olmuştur. Ankara Palas’ta, içerde davet devam ederken, dışarıda köylüler, arka mahallelerden gelenler toplanırlar, ne olup bittiğini merak ederler. “Tango”nun ne, kim olduğunu tartışır, bir türlü anlayamazlar. Onlar için “belki bir ayinin, belki de bir çalgının adı” idi “tango”, bir insanın adı da olabilirdi.

Davette bulunan Selma Hanım’ın kulağına bir konuşma çarpar:

“...Yavaş yavaş onlar da öğrenecek, onlar da alışacak. Bu yeni hayatın icapları onlarca da anlaşılır, açık ve basit şeyler haline girer.”

“.... İctimaî merdivenin bu basamağına çıktıktan sonra geriye dönenlere, hiçbir yerde, hiçbir devirde rasgeline mi? Azizim, demokrasilerin kanuniyetine göre hep aşağıdan yukarıya doğru çıkış vardır. Bunun tersi ancak bir katastrofu ifade eder. “Halka doğru” lafının hakikî manası halkı kendine doğru çekmek demektir” (Ankara, 113)

“(...) sokaktaki o insan kümesi, bana, kendimden daha reel bir varlığın ifadesi gibi göründü. Onlara dönmek isteğimin sebebi işte bundan hasıl olmuştu. Realite ile kaybettiğim teması bulmak ihtiyacı...” (Ankara, 114)

Selma Hanım, bu sese kulak kesilir; “realite”yle kaybettiği teması kurmak onun da derdidir. Bu sesin sahibi, Ankara’daki gelişmeleri izlemek üzere gelen gazeteci Neşet Sabit’dir. Gecenin ilerlemiş saatlerinde, Selma Hanım’ın yanına gelir; modern dünyada olmakla birlikte, onlardan çok farklı düşünmektedir. Devrimlerin sadece toplumun bir kesimini kapsamayıp, ülkedeki tüm insanları içine alacak biçimde kabul görmesinden yana olduğunu savunmaktadır:

“... Ben, inkılâbı hiçbir zaman, hayatın dış şekillerini değiştirmek manasına almadım. ... bu balo, bu otel, sizin Yenişehir evleriniz, bunlar hep birer hayat kalıbıdır ama bizim kendi inkılâbımızın ateşinde dökülmüş kalıplar değil. Bizim ruhumuzdaki hayat prensibinin, yeni hayat özünün tomurcuğu daha çatlamadı. Çatlamış olsaydı, memleketteki hayat şartlarının yalnız küçük bir ekalliyet lehine değil, bütün millet için değişmiş olması lazım gelirdi.” (Ankara, 123)

Neşet Sabit, Batılılaşırken Türk kültüründen uzaklaşmamak gerektiğini, tam tersine Türk tarzının, Batılılaşma modelimize yol göstermesi gerektiğini vurgular:

“Milliyetçi Türk garpçısı için garpçılığın en karakteristik vasfı garplılığa Türk üslubunu, Türk damgasını vurmaktır. Şapka bize hâkim değil, biz şapkaya hâkim olmalıydık. (...) Garplılık namına Garbın “vice”lerini almakta, yarın öbür gün Garp medeniyetinin yıkılıp çökmesine sebep olacak unsurları bu taze, arı vatan topraklarına taşımakta ve aşulamakta ne mana vardı? Biz Garp namına garpta hüküm süren çürümüş bir sınıfın istihlâk ve istihsal şartlarını kendimize tatbik uğraşılmaktayız.” (Ankara, 136)

Neşet Sabit, herkesin devrimleri kendi çıkarlarına göre yorumlamalarına da karşı çıkmaktadır:

“Bunlar, hep, inkılâbın yanlış anlaşılmasından çıkan neticeler... İnkılâbı kocanız kendine göre, Murat Bey kendine göre, Şeyh Emin kendine göre anlıyor, hani, bazı dinler vardır ki, müfessir ve müçtehitlerinin çokluğu yüzünden mana ve mahiyetini değiştirir; işte bizim inkılâbımızın başına da böyle bir şey gelmektedir ve bizim ıstırabımızın sebebini burada aramak lazımdır.” (Ankara, 142)

Neşet Sabit, Batılılaşmanın anlamını ve etrafında Avrupalı gibi yaşama özentisinde olan bu insanların yaptıklarını ve yozlaşmayı Selma Hanım’la paylaştıkça, Selma Hanım biraz daha Neşet Bey’e yakınlaşmaya başlar. Selma Hanım ve Hakkı Bey artık farklı dünyaların insanıdır. Selma Hanım artık yararlı bir işte çalışmak istemektedir; ama bulunduğu çevrede bu tarz bir anlayış yoktur. Bu çevreye daha fazla dayanamayan Selma Hanım Hakkı Bey’den boşanmaya karar verir, Neşet Sabit’den hemen kendisine bir iş bulmasını ister.

Ankara’nın üçüncü bölümü, Cumhuriyet’in on dördüncü yılıyla başlar. Selma Hanım, beş yıldır Neşet Sabit ile evlidir. Batılılaşmayı doğru kavramış olan çift, balolarda, çay partilerinde eğlenerek Avrupalı olunamayacağını çok iyi bilmekte, ülke için yararlı bir şeyler yapmaya çalışmaktadırlar. Selma Hanım, “büyük bir kız müessesesi”nin başında, Türk kızlarını yetiştirmektedir. Kocasısı ise “İçtimai Mükellefiyet” teşkilatında çalışarak halkla daha içi içedir.

Bu sırada ÷lkede, Cumhuriyetin ilk yıllarında yaşanan olumsuzluklar giderilmiş, Ankara başta olmak üzere tüm ÷lke hızlı bir şekilde ilerlemiş, gelişmiştir. Bir zamanlar eski bir kasaba görüntüsünde olan Ankara, artık bir k÷lt÷r ve medeniyet merkezi haline gelmiştir. Stadyumda spor karşılaşmaları düzenlenirken, Büyük Devlet Tiyatrosu'nda yerli oyunlar sergilenmekte, sergiler, konserler izlenmektedir. Köyde, kentte insanların “her saati bir meşguliyetle doludur ve sporun rasyonel usulleri sayesinde” gençlerin “bünyesi gibi ahlakı da sıhhatli ve faziletli bir inkişafa doğru feyz alıp gitmektedir”. Yeni doğan nesil, ne eski harfleri bilir, ne eski altın, gümüş paraları, ne de padişahı tanır.

3. SONUÇ

Aynı yazarın, birbirinden ayrı gibi gözüken ama birbirini tamamlayan iki romanı söz konusudur. *Yaban* ve *Ankara*'da olaylar aynı tema etrafında örülmüştür: Aydın ile halk arasında, algılamadan, düşünceden, önceliklerden başlayan, yaşam tarzlarına kadar uzanan farklılaşma, yabancılaşma.

Bu farklılaşma, *Yaban*'da, bir “aydın” olan Ahmet Celal ile sığındığı köyde, kendi emir eri dâhil, herkesle, “halk”la, “Kurtuluş Savaşı”nın çevresinde gelişen olayları algılamada, değerlendirmede kurgulanırken, *Ankara*'da, bu kez “Cumhuriyet değerleri”nin kimi “aydın” geçinenlerce bile yanlış algılanmasının yanı sıra, “Batılılaşma” sürecinin yukarıdan kaynaklanan bir eğilimi yansıtması çevresinde kurgulanmıştır. Ancak Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun iki romanı birlikte değerlendirildiğinde, “kötümser” bir bakış açısının olmadığı görülmektedir. Şöyle ki, *Yaban*'da, Ahmet Celal giderek halkın düşünme biçimini, değer yargılarını daha yakından anlamakta, hatta bir anlamda bundan “aydınları” suçlu bulmaktadır. Öte yandan, İstanbul'dan Ankara'ya geldiğinde çevresini küçümseyen Selma Hanım'da ise, zaman içinde olumlu bir değişim olmakta, bir “Cumhuriyet kadını” olarak kendini toplumsal etkinliklere vermektedir. Kuşkusuz, bütün bu süreç içinde, “aydın” ile “halk” arasındaki uçurumun daha da açılmasına yol açabilecek öğeler de yok değildir; balolar, giysiler vb. örneklerde somutlaşan yüzeysel bir “Batılı yaşam biçimi”ni benimseyen çok sayıda figür söz konusudur.

İki roman çevresinde, hem bir farklılaşma, aydın ile halkın birbirine yabancılaşması ve bu farklılaşmaya, yabancılaşmaya yol açan etmenler, söz gelimi farklı yaşam tarzları, dünya görüşleri, aydının halkı görgüsüz, uygarlıktan uzak görmesi, halkın da aydının kendi yaşamından ne kadar uzak ve habersiz olduğunu algılaması, hem de, örneğin “eğitim”, birbirini anlamaya çalışma, karşılıklı hoşgörüyü geliştirme vb bu farklılaşmayı giderebilecek öğeler, gerek aydınlarda, gerek halkta yaşanan değişim işlenmektedir.

Yaban ve *Ankara*'da her ne kadar aydınlara yönelik eleştiriler olsa bile, Türk halkının özgürleştirilmesi, “aydınlatılması”, uçurumun yok edilmesi, Türkiye Cumhuriyeti'nin yüceltilmesi, devrimler konusunda halkın bilgilendirilmesinde aydınlara bir çağrı yapılmakta, kurtuluşun yine aydınlara öncülüğünde halkın katkılarıyla olacağı vurgulanmaktadır. Söz

konusu “çağrı”nın Türk Edebiyatı’nın daha sonraki ürünlerine nasıl yansıdığının, anılan çağrının ne ölçüde yaşama geçirilebildiğinin araştırılması farklı bir tez olarak ortaya atılabilir.

4. KAYNAKÇA

Karaosmanoğlu, Yakup Kadri. Yaban. İletişim Yayınları, İstanbul: 2009.

Karaosmanoğlu, Yakup Kadri. Ankara. İletişim Yayınları, İstanbul: 2009.

Öztürk, Deniz Sevinç. Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun Metinleri Çerçevesinde Milli Mücadelenin Yorumlanması. Ankara: 2007. www.belgeler.com

Alpaslan, Aytekin. Yakup Kadri Karaosmanoğlu ve Romanlarında Osmanlı'dan Cumhuriyete Geçiş. İzmir: 2007. www.belgeler.com

Moran, Berna. Türk Romanına Eleştirel Bir Bakış. İletişim Yayınları, İstanbul: 2010.

Yalçın, Alemdar. Siyasal ve Sosyal Değişmeler Açısından Cumhuriyet Dönemi Türk Romanı. Akçağ A.Ş., Ankara: 2006.

Balabanlılar, Mürşit. Türk Romanında Kurtuluş Savaşı. Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul: 2003.

Yılmaz, Ensar. Yakup Kadri'nin Romanlarında Türkiye'nin Toplumsal Değişim Süreci. Birey Yayıncılık, İstanbul: 2008.